

ישראל ואיחוד האמירויות הערביות: הזדמנויות בהמתנה

מאמר במסגרת סדרת פרסומים על
יחסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש

מורן זגה

אוגוסט 2018

ישראל ואיחוד האמירויות הערביות: הזדמנויות בהמתנה

מורן זגה*

אוגוסט 2018

א. מבוא

מדינת איחוד האמירויות הערביות (אא"ע) נחשבת לכוח פוליטי עולה בזירה האזורית. מעבר ליציבותה הכלכלית והפוליטית, היא הגבירה בשנים האחרונות את פעילותה בתחום מדיניות-החוץ, והובילה תהליכים בעולם הערבי וקשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

אא"ע קמה בשנת 1971 כמדינה פדרטיבית עצמאית. יסודות אא"ע נשענים על מספר שבטים שהתקיימו באזור והיו בעלי מאפיינים הומוגניים, כגון שיוך אתני ערבי משותף והזדהות דתית עם האסלאם הסוני והאסכולה המשפטית המאליקית.

מראשית המאה ה-19 ועד לשנת הקמתה של המדינה, האזור היה כפוף לשלטון חסות של האימפריה הבריטית באופן שהותיר חופש שליטה רב לשיח'ים המקומיים. אחד הביטויים החשובים של שליטה זו ניכר במערכת הפוליטית ובתוואי הגבולות (הפנימיים והחיצוניים) המשותפים על מערכת הנאמנויות השבטיות. עם הודעתה של בריטניה על כוונתה לסיים את שליטתה באזור, התכנסו השיח'ים החשובים והחליטו על הקמת מדינה משותפת, ובכך מהווה אא"ע את המדינה הערבית היחידה שקמה כפדרציה. הפדרציה מורכבת משבע אמירויות (נסיכויות), בהן מונהג משטר של מונרכיה שושלתית: אבו דאבי, דובאי, שאַרְג'ה, עג'מאן, אום אל קיוואן, ראס אל ח'יימה ופוג'יירה.¹ בין שבע האמירויות קיימים פערים בתחום הפוליטי-כלכלי, בתפיסה הדתית ובפתיחות התרבותית למערב. אבו-דאבי ודובאי נחשבות לאמירויות המובילות והמשפיעות ביותר בפוליטיקה ובכלכלה של המדינה. הן פועלות לעיצוב מעמדן כמרכזים גלובליים ובמסגרת כך מקימות מוסדות תרבות והשכלה בינלאומיים בשטחן ונוהגות לארח אירועים בינלאומיים רבים. גם האמירות השלישית בחשיבותה, שאַרְג'ה, מחזקת את השפעתה בשנים האחרונות בזירה המקומית והגלובלית, ופועלת להתבסס כמרכז תרבותי ופוליטי משמעותי במדינה. האמירויות הללו נחשבות למתירניות יחסית עבור האוכלוסייה הזרה בשטחן, לעומת יתר האמירויות המקפידות לשמור באופן אדוק יותר על הלכות הדת. האמירויות הקטנות יותר אינן נהנות מהשפעה פוליטית ומיכולות כלכליות המתקרבות לזו של אבו דאבי ודובאי. עם זאת, המדינה נחקרת כחידה אינטגרלית אחת, כיוון שהאמירויות החזקות במדינה מייצגות את המדיניות ואת הגישה הכללית הרווחת בה.

אוכלוסיית אא"ע מונה כ-9.2 מיליון איש, על פי נתוני האו"ם והבנק העולמי,² מתוכם למעלה מ-80 אחוזים הם נתינים זרים השוהים במדינה למטרות עבודה. הזרים עוסקים כמעט בכל סוגי המשרות, למעט משרות בכירות בממשל ובגופי הביטחון, ומשפיעים על הצביון החברתי והתרבותי של המדינה.³ שיעור הילודה באא"ע נחשב נמוך ביחס למדינות ערב, ועומד על 1.77 על פי נתוני הבנק העולמי.⁴

* מורן זגה היא עמיתת מדיניות במכון מיתוים, שחוקרת תהליכים חברתיים וגאופוליטיים במדינות המפרץ. כמו כן, היא עמיתת מחקר במרכז עזרי באוניברסיטת חיפה ובפורום לחשיבה אזורית. מאמר זה נכתב במסגרת פרויקט "יחסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש" של מכון מיתוים.

¹ שמות האמירויות בתעתיק מדויק: אבו-ט'ב'י, ד'ב'י, אל-שאַרְק'ה, עג'מאן, אום אל-ק'וין, ראס אל-ח'יימה ופג'יירה.

² UN Data, [United Arab Emirates](#); World Bank Data, [United Arab Emirates](#).

³ מורן זגה, "מי (לא) מפחד מהמאזן הדמוגרפי?", "הפורום לחשיבה אזורית", 20 בפברואר 2017.

⁴ The World Bank, [World Development Indicators](#).

1. איחוד האמירויות הערביות והמערכת האזורית

בהשקפת העולם של א"ע, המדינה מהווה חלק מיחידה פוליטית רחבה יותר (העולם הערבי), כפי שבא לידי ביטוי בסעיף 6 של החוקה שלה: "העם המרכיב את האיחוד הינו עם אחד, ובמקביל מהווה חלק מהאומה הערבית".⁵ בהתאם לתפיסה זו, א"ע חברה פעילה בליגה הערבית ובמועצה לשיתוף פעולה של מדינות המפרץ הערביות (GCC – Gulf Cooperation Council), ומנסה לקדם יוזמות אזוריות רחבות, כגון מערך הסיוע ההומניטרי לאזורי משבר בעולם הערבי.⁶ מסגרות רב-לאומיות אלו מחייבות אותה להתאים את מדיניות-החוץ שלה ככלל, ואת המדיניות כלפי ישראל בפרט, לקווי היסוד של המדינות החברות במועצות אלו. עם זאת, א"ע נהנית מחופש יחסי בקבלת החלטות אופרטיביות עצמאיות בזכות חוסנה הפוליטי והכלכלי, בתוך מרחב הפעולה המוגבל.

אחד המאפיינים הבולטים של א"ע היא גישת האסלאם המתון. אמנם, הקרבה לדת שונה בין אמירות אחת לאחרת בתוך הפדרציה, אך הקו הכללי של מנהיגי המדינה ואזרחיה מתאפיין באימוץ הדת כמרכיב תרבותי שאינו-פוליטי, ובסובלנות דתית המתבטאת ברמה גבוהה של שוויון הזדמנויות לנשים ובגמישות רבה באירוח מערביים בשטחה. א"ע נוקטת בגישה דומה גם במדיניות-החוץ שלה, המתאפיינת בהתנגדות לפונדמנטליזם אסלאמי ובמאבק בארגוני טרור (סונים ושיעים). תפיסת עולם זו עומדת במרכז המחלוקת הפוליטית של א"ע עם שכנותיה, איראן וקטר.⁷

תמיכתה של קטר בחמאס, באחים המוסלמים ובגורמים קיצוניים בלחימה בסוריה גררה את שתי המדינות לעימות חריף. בתקופת גל המחאות המכונה "האביב הערבי", א"ע החרימה את ערוץ אל-ג'זירה הקטרי המייצג את הקו של הממשל הקטרי. במאי 2017 פרץ משבר נוסף בין המדינות סביב התבטאויות קטר על המדיניות המתריסה של מדינות המפרץ כלפי איראן, ברקע ביקור נשיא ארה"ב דונלד טראמפ באזור. המשבר האחרון הוביל לניתוק מוחלט של היחסים בין א"ע ומדינות נוספות לקטר, ולהתבטאויות תקיפות של אישי ציבור וממשל המלמדים על הסלמה בין הצדדים.⁸ מדיניות א"ע מול איראן מתאפיינת גם היא במאבק אידאולוגי ופוליטי, אשר התחזק בשנים האחרונות עקב שינויים בצירי הכוחות באזור. א"ע, המאוימת על ידי ההגמוניות של איראן ונמצאת בסכסוך טריטוריאלי עמה על שלושה איים במפרץ הפרסי, הביעה התנגדות למדיניותה לפיתוח נשק להשמדה המונית באזור.⁹ כמו כן, מעורבותן של א"ע ואיראן בלחימה בתימן הציב את שתי המדינות משני צדי המתרס. על אף ניסיונות א"ע לא לפתוח בעימות חזיתי מול איראן, היא נוקטת צעדים שונים על מנת למחות על מדיניותה. דוגמא לכך היא גזר הדין שניתן בשנת 2017 בבית המשפט הפדרלי של א"ע לאיש עסקים איראני שהיה מעורב בתכנית הגרעין, ונדון ל-10 שנות מאסר.¹⁰ מהלכים אלו מבטאים את המתח העולה בין מדינות המפרץ סביב סוגיית האסלאם הפוליטי, ומעידים על אינטריגות פוליטיות שונות שקיימות מתחת לפני השטח.¹¹

כלכלת א"ע נחשבת לשנייה בגודלה בעולם הערבי, אחרי ערב הסעודית, והתוצר לנפש (במונחי PPP)¹² של המדינה נמצא בעשירייה הראשונה בדירוג הבינלאומי.¹³ מקור העוצמה הכלכלית של א"ע הוא ביצוא הנפט, אולם, האסטרטגיה הכלכלית של המדינה נוטה לפתח אפיקי צמיחה נוספים ובשנים האחרונות היא אף הצליחה לצמצם את התלות שלה בנפט לכשליש מהתל"ג. כפועל יוצא של מדיניות זו, המדינה מיצבה את עצמה כמרכז סחר וכמרכז עסקים בינלאומי מוביל ואף כמרכז תיירותי עולמי.¹⁴ העוצמה הכלכלית של א"ע

⁵ The Cabinet of the United Arab Emirates, [UAE's Constitution](#).

⁶ "Foreign Aid Strategy 2017-2021," *United Arab Emirates Government*, 26 April 2018.

⁷ William Rugh, "The Foreign Policy of the United Arab Emirates," *Middle East Journal* 50(1), 1996, pp. 57-70.

⁸ Gulf News Report, "Our Patience Has Limits, Says UAE Minister," *Gulf News*, 28 May 2017.

⁹ Taimur Khan, "UAE is Committed to Keeping Middle East Free of Nuclear Weapons," *The National*, 12 October 2013.

¹⁰ Rasha Moran, "Abu Dhabi Federal Appeal Court Convicts Iranian Businessman for Supporting Iran's Nuclear Programme," *Emirates News Agency*, 26 April 2017.

¹¹ מורן זגה, "איחוד מפולג: מדינות המפרץ ושורשי המשבר סביב קטר," *המזרח הקרוב. מגזין המזרח התיכון של ישראל*, 11 ביוני 2017.

¹² מדד PPP (Purchasing Power Parity) מתייחס לשווי כוח קנייה. המדד מאפשר השוואות בינלאומיות בין מטבעות ובין תוצר, תוצר לנפש, צמיחה וכד'.

¹³ יצחק גל, "שוק המפרץ: ענק כלכלי בצמיחה מהירה," 20 בדצמבר 2009.

¹⁴ דובאי מדורגת במקום השישי בעשרת הערים המתוירות בעולם, על פי הדירוג של חברת [Euromonitor](#) לשנת 2017.

היותה גורם חשוב בביסוס מעמדה הפוליטי האזורי והגלובלי. ברמה הבינלאומית, אא"ע משקיעה מאמצים ומשאבים רבים בהרחבת קשריה הדיפלומטיים, ואף משמשת לעיתים כמגשרת בסכסוכים כגד שלישי.¹⁵ פעולותיה של אא"ע בעשור האחרון מלמדים על רצונה להתבלט בזירה האזורית. דוגמאות לכך ניתן לראות בתכניות הסיוע שלה למדינות ערביות נחלשות, במעורבותה הפעילה בלחימה בתימן, ביוזמה המשותפת עם ערב הסעודית לחרם על קטר, במעורבותה הפוליטית במצרים,¹⁶ בלוב¹⁷ ובעזה.¹⁸

2. איחוד האמירויות הערביות וישראל

הפדרציה של אא"ע קמה לאחר 23 שנות עצמאות של מדינת ישראל ולאחר השינויים המקומיים והאזוריים שנוצרו בעקבות מלחמת ששת הימים משנת 1967. אא"ע מעולם לא לקחה חלק במלחמות נגד ישראל, אך מדיניותה וגישה כלפי ישראל הושפעו רבות ממצב יחסי הכוחות בעת הקמתה.

התנאים הגאופוליטיים בסביבת אא"ע וישראל חשובים להבנת מאפייני הקשר בין המדינות. אא"ע ממוקמת הרחק ממדינת ישראל, על חופו הדרומי של המפרץ הפרסי, ולכן הסיכוי לסכסוך מידי וישיר בין המדינות נמוך מאוד. בעוד שאא"ע מושתתת על צורת שלטון מונרכית וכל אזרחי הלאום הם ערבים סונים, ישראל מושתתת על צורת שלטון דמוקרטית והרכב אוכלוסייתה ההטרוגני כולל גם ערבים סונים.

יחסי ישראל ואא"ע מושפעים מצירי הכוחות הפוליטיים עליהן נמנות המדינות. בזירה הבינלאומית, אא"ע וישראל נחשבות למדינות פרו-אמריקאיות. אא"ע מקיימת קשרים הדוקים עם ארה"ב, שנשענים על ברית אסטרטגית הכוללת אינטרסים דיפלומטיים, ביטחוניים וכלכליים משותפים.¹⁹ אולם, בזירה האזורית, ישראל ואא"ע נמצאות לעיתים קרובות משני עברי המתרס. מאז הקמתה, אא"ע יישרה קו עם החלטות הליגה הערבית וה-GCC בנוגע לישראל. במסגרת הליגה הערבית, סירבה אא"ע להכיר בלגיטימיות של מדינת ישראל,²⁰ ובאופן רשמי, אסרה על כניסת ישראלים לשטחה בהתאם להחלטת החרם הכללי של הליגה.²¹ עם זאת, השתייכותה למסגרת ה-GCC מיתנה במידת מה גישה ניצית זו, שכן מדינות המפרץ מחשיבות את ישראל כשחקן אזורי שיש להתייחס אליו.

מאז הקמת ה-GCC בשנת 1981, אימצו המדינות החברות במועצה קו ברור כלפי ישראל, המתנגד למדיניותה בסוגיה הפלסטינית וחותר לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני.²² לצד הגינויים הרבים שהשמיעה אא"ע כנגד מדיניות ישראל בסוגיה הפלסטינית, תמכה המדינה לאורך ההיסטוריה ביוזמות שלום שונות ומרבה להזכיר את תמיכתה ביוזמת השלום הערבית-סעודית משנת 2002. מדינות המפרץ, ואא"ע ביניהן, רואות בפתרון הסכסוך מקור ליציבות אזורית ולדחיקת גורמים קיצוניים משטחן. התפיסה הכללית של אא"ע ושאר חברות ה-GCC בנוגע לסכסוך דוגלת בפתרון שתי המדינות, אף עוד בטרם מדיניות זו אומצה רשמית על ידי הרשות הפלסטינית.²³ התנגדותה של אא"ע למדיניות ולפעולות ישראל בשטחים שמעבר לקו הירוק היא מוטיב מרכזי ביחסה כלפי ישראל, אשר דחה עד כה כל סיכוי לקיום קשרים דיפלומטיים רשמיים וישירים בין המדינות. ואמנם, בניגוד לקטר או עומאן השכנות, באא"ע מעולם לא נפתחה נציגות קונסולרית רשמית של משרד החוץ הישראלי. על אף אימוץ הקו הרטורי הכללי של מדינות ערב, ברמה המעשית, אא"ע מציגה התנהלות גמישה ועצמאית כלפי ישראל באופן יחסי למדינות ערב, המתבטאת בכונות לקיום קשרים בפרופיל נמוך.²⁴ התנהלות זו כוללת: מתן אשרת כניסה לישראלים בעלי דרכון זר (ולבעלי דרכון ישראלי באמצעות חסות אישית של אזרח מקומי), קבלת נציגי ממשלה ישראלים לביקורים בשטחה, קיום קשרים דיפלומטיים

¹⁵ למשל, אא"ע שימשה כמגשרת בתהליך השלום בין אריתריאה לאתיופיה שנחתם ביולי 2015, לאחר עשור של מלחמה בין הצדדים: "The UAE is Scrambling to Control Ports in Africa," *The Economist*, 19 July 2018.

¹⁶ "Ahmed Shafiq: Egyptian ex-PM Withdraws from Election," *BBC News*, 7 January 2018.

¹⁷ "UN report: UAE Violates Libya Arms Embargo," *Al-Jazeera*, 14 June 2017.

¹⁸ Adnan Abu Amer, "Dahlan Muscles his Way into Gaza with UAE Money," *Al-Monitor*, 7 August 2017.

¹⁹ לקריאה נוספת על יחסי אא"ע-ארה"ב: Kenneth Katzman, "The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy," *Congressional Research Service*, 22 June 2018.

²⁰ ראה נספח: חוק פדרלי מס' 1972/15 של איחוד האמירויות הערביות בנוגע לחרם על ישראל, 3 בספטמבר 1972.

²¹ Dubai Online, [Dubai Visas and Immigration](#).

²² Rugh, *ibid*.

²³ Uzi Rabi and Chelsi Mueller, "The Gulf Arab States and Israel since 1967: From 'No Negotiation' to Tacit Cooperation," *British Journal of Middle East Studies* 44(4), 2017, pp. 576-592.

²⁴ Adam Entous, "Donald Trump's New World Order," *The New Yorker*, 18 June 2018.

וביטחוניים ברמה הרב-צדדית (ובניסיון להצנעתם), מסחר הדדי "מתחת לפני השטח" ועוד. על אף שותפותה של א"ע בהחלטת החרם של הליגה הערבית על ישראל, המדינה אינה אוכפת את הגבלת הסחר עם ישראל ואינה מונעת קיום קשרים נוספים בין המדינות.²⁵

ככלל, א"ע מקבלת יהודים מלאומים שונים בשטחה ואינה רואה בפערים הדתיים כמקור לסכסוך בין המדינות, אלא בהתנהלות הפוליטית של מדינת ישראל. הפלסטינים בישראל וברשות הפלסטינית מקיימים קשרים ברמות שונות עם א"ע, אך לפלסטינים מהרשות קל יותר להיכנס לשטחה של א"ע ורבים מהם עובדים במדינה. כניסתם של אזרחי א"ע לישראל אינה אסורה על פי חוק, אך מותנית באישור גורמי הביטחון.²⁶ בשנת 1994 הסירה א"ע (ביחד עם יתר מדינות ה-GCC) מגבלות במסגרת החרם של הליגה הערבית על עשיית עסקים עם חברות ישראליות וחברות זרות הנקשרות לחברות ישראליות.²⁷

גישתה של א"ע כלפי מדינת ישראל ואזרחיה מתאפיינת בחוסר אחידות, שמתבטאת בכמות משתנה של שיתופי הפעולה על פני מגזרים ותקופות. דוגמא לשינוי מהותי בהתנהלותה היא התקופה שלאחר ההתנקשות בבכיר חמאס, מחמוד אל-מבחוח, במלון בדובאי.²⁸ בינואר 2010 הידרדרו היחסים בין המדינות כאשר מפקד משטרת דובאי הפנה אצבע מאשימה כלפי המוסד הישראלי בחיסול זה. ישראל לא אישרה ולא הכחישה את מעורבותה, אולם התבטאויות שונות של גורמים ישראלים שונים רמזו על כך.²⁹ בעקבות האירוע, החלה א"ע לנקוט שורה של צעדים על מנת להצר את הקשרים הרשמיים והלא-רשמיים הקיימים בין המדינות. בנובמבר של אותה שנה נמנעה כניסת סגנית השר גילה גמליאל למדינה לצורך השתתפות בכנס הפורום הכלכלי הבינלאומי של דאבוס.³⁰ כמו כן, התקבלה החלטה לאסור כניסתם של ישראלים בעלי דרכון זר³¹ ואף כניסתם של לא-ישראלים, הנושאים דרכונים עם חותמת ביקורת הגבולות של מדינת ישראל. עם הזמן, מדיניות זו החלה להתמוסס והאיסורים מסוג זה הוסרו כמעט לגמרי.³²

שאיפתה הבולטת של א"ע להשתלב בפוליטיקה ובכלכלה העולמית³³ ולארח כנסים, ועידות, סוכנויות ואירועי תרבות וספורט בינלאומיים מעמידה אותה בפני דילמות הקשורות ביחסה לישראל. מחד, א"ע עומדת בפני ביקורת מבית ומהאזור על אירוח ישראלים במדינה. מאידך, הלחץ הבינלאומי נגד החרם על ישראל באירועים בינלאומיים והחשש מאובדן הלגיטימציה לאירוחם, מאלץ את המדינה לקבל את נוכחותם של ישראלים, אך באופן שאינו גורף. מהתנהלותה עד כה, נראה כי א"ע מעדיפה להימנע מאירוח ישראלים באירועים בינלאומיים, בהם לא קיים חשש לביקורת על הדרתם.

מטרת מאמר זה היא לתאר ולנתח את אופי היחסים בין ישראל לא"ע, תוך התמקדות בשיתופי הפעולה הקיימים והאפשריים, ולהעריך את השפעת הסכסוך הישראלי-פלסטיני על מימוש האפשרויות לשיתוף פעולה בין המדינות. המאמר שם דגש רב יותר על גישתה של א"ע כלפי ישראל מאשר על הגישה הישראלית כלפי א"ע. זאת, עקב הרצון הישראלי הברור לקיים ולהרחיב את שיתופי הפעולה עם א"ע, לעומת הקשיים המתקבלים מהצד השני. המסמך כולל סקירה של ערוצי שיתופי פעולה בין המדינות בתחומים המדיני, הצבאי-ביטחוני, האזרחי והכלכלי-עסקי. הנתונים במאמר מתבססים על מקורות רשמיים ובלתי-רשמיים, כמו גם על כתבות רלוונטיות שהתפרסמו בתקשורת ועל ראיונות ושיחות עם גורמים שונים בישראל ובא"ע.

²⁵ ["Arab League Boycott of Israel: CRS Report for Congress," Congressional Research Service, 3 July 2008.](#)
²⁶ [טבלת אשרות ביקור, משרד החוץ, 14 בפברואר 2017.](#)

²⁷ ["Arab League Boycott: Statement by Gulf States on Arab Boycott," Jewish Virtual Library, 1 October 1994.](#)
²⁸ אבי יששכרוף, "חיסול מחמוד אל-מבחוח | חיסול בעשרים ושתיים דקות", הארץ, 19 בפברואר 2010.
²⁹ שמעון איפרגן, [מישקה בן דוד: "חיסול מבחוח היה הצלחה"](#), מאקו – דוקו קשת, 11 בנובמבר 2015.
³⁰ רוני סופר, ["אחרי החיסול: דובאי אסרה כניסת גמליאל לכנס"](#), וואיינט, 2 בנובמבר 2010.

³¹ ["Dubai Police Chief Bars All Suspected Israelis Entering UAE," The Guardian, 1 March 2010.](#)

³² Embassy of the United Arab Emirates Washington DC, [FAQs: Passports and Visas](#); UK Government, [Foreign travel advice: United Arab Emirates](#).

³³ The Cabinet of the United Arab Emirates, [National Agenda](#).

ב. הפוטנציאל לשיתוף פעולה בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות

על אף ריחוקן הגאוגרפי והפער הפוליטי והאידיאולוגי הקיים בין המדינות, ישראל וא"ע חולקות אינטרסים משותפים, אשר יכולים לעודד שיתופי פעולה נרחבים. התחומים המרכזיים בהם מתקיימים אינטרסים משותפים בין המדינות כוללים יעדים מדיניים וביטחוניים בזירה האזורית והגלובלית, קשרי מסחר, שיתוף טכנולוגיות, משאבים וידע, התמודדות עם סוגיות סביבתיות ועוד.

1. יעדים מדיניים וביטחוניים

האינטרס הבולט של ישראל בהידוק הקשר עם א"ע נובע משאיפתה לחזק את הלגיטימציה שלה במזרח התיכון. הסביבה העוינת שבה מצויה ישראל מחדדת את חשיבותן של בנות ברית פוטנציאליות, וא"ע מסתמנת כמדינה שיכולה לקדם זאת, בתנאים מתאימים. עניינה של א"ע בקידום מהלך זה משתלב עם שאיפתה לחזק את מעמדה ואת תפקידה האזורי. א"ע נחשבת למדינה ערבית-מוסלמית מתונה ועל כן הקשרים שלה עם ישראל יכולים להתאפיין בגישה פרגמטית יותר מאשר אידיאולוגית. כמו כן, א"ע נהנית מיציבות פוליטית, כלכלית וחברתית גבוהה,³⁴ שהיא יוצאת דופן במזרח התיכון ומאפשרת לה להניע תהליכים ארוכי טווח.³⁵ יציבות פוליטית מהווה שיקול חשוב בקידום תהליכי שלום ונורמליזציה ולכן יש לישראל אינטרס מובהק לחזק את קשריה עם מדינות מסוג זה. עד כה, א"ע לא הובילה יוזמות שלום, אלא הצטרפה ליוזמות קיימות ותמכה בהן. עליותו של מנהיג חדש ברשות הפלסטינית במקומו של מחמוד עבאס (ובפרט אם יהיה זה מחמד דחלאן, בו תומכת א"ע) עשויה להוביל למעורבות פעילה יותר של א"ע בקידום תהליך שלום. א"ע משתייכת לברית אסטרטגית אזורית ביחד עם מצרים, ערב הסעודית, ירדן ובחריין. הידוק הקשרים של ישראל עם מדינות אלו יתרום לקידום תהליכים אזוריים רחבים, הן בהיבט הדיפלומטי והן בהיבטים נוספים.

האינטרסים המדיניים המשותפים לשתי המדינות מתבססים, נכון להיום, על שני אתגרים עיקריים: ההתחמשות הגרעינית של איראן ואיום ארגוני טרור. ישראל וא"ע מתנגדות שתיהן להתחמשות איראן בנשק גרעיני ולהסכם הגרעין עם איראן.³⁶ בשנת 2013 התייחס ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו להסכם הגרעין כאיום אזורי החל גם על מדינות ערב וכהזדמנות לשיתופי פעולה חדשים, באומרו ש: "ישראל מקבלת בברכה מגעים עם העולם הערבי הרחב. תקוותנו היא כי אינטרסים ואתגרים משותפים יסייעו ליצור עתיד של שלום."³⁷ יש הטוענים כי א"ע ומדינות מפרץ נוספות מעדיפות שלא לקחת חלק פעיל בסכסוך המדיני בנושא איראן, ולהביט מהצד בישראל שנאבקת את מאבקן שלהן. על כל פנים, ברור כי האיום האיראני מהווה בסיס לשיתוף פעולה בין המדינות, שיכול להתבטא בקשר מדיני ישיר, שיתוף מודיעין ואף פעולה צבאית משותפת, במקרה קיצון של מאבק אלים.

איום ארגוני הטרור מהווה גם הוא מצע למאבק אידיאולוגי ולשיתוף פעולה מבצעי. גורמי אסלאם קיצוני ותנועת "האחים המוסלמים" נחשבים לאיום פוליטי על יציבות השלטון בא"ע ולאיום ביטחוני על א"ע וישראל כאחד. א"ע נחשבת למדינה הניצית ביותר ביחסה לתנועות האסלאם הפוליטי מבין מדינות המפרץ.³⁸ במאי 2017 הודיעה כאמור א"ע, ביחד עם מדינות נוספות, על ניתוק הקשרים עם קטר בעקבות תמיכתה בגורמי טרור. הסכסוך עם קטר השכנה נסוב, בין היתר, סביב התנגדות א"ע לקו שייצג ערוץ אל-ג'זירה הקטרי בעת סיקור האביב הערבי ומבצע עופרת יצוקה.³⁹ הדבר מעיד על קיומם של אינטרסים משותפים עם ישראל ושל תפיסות עולם דומות.

³⁴ The Fund for Peace, [Fragile States index – Global Data](#).

³⁵ The Cabinet of the United Arab Emirates, [UAE Vision](#).

³⁶ Rabi and Mueller, *ibid*.

³⁷ The Embassy of Israel to the United States, [PM Netanyahu's Speech at the UN](#), 10 January 2013.

³⁸ יואל גוז'נסקי, "מדינות המפרץ, ישראל וחמאס", ענת קורץ, אודי דקל ובנדטה ברטי (עורכים), *משבר רצועת עזה: מענה לאתגר*, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2018).

³⁹ Katzman, *ibid*.

2. יעדים כלכליים

אא"ע נחשבת למוקד כלכלי חשוב, בעיקר בהיותה צומת מרכזי להעברת סחורות לשאר חלקי העולם. כלכלת אא"ע נשענת בעיקר על יבוא, ובשטחה נמצא הנמל הימי, ג'בל עלי, הנחשב לגדול ולחשוב ביותר באזור.⁴⁰ על פי נתוני הבנק העולמי, בשנת 2016 עמד היקף היבוא הכולל לאא"ע על כ-270 מיליארד ש"ח.⁴¹ חיזוק הקשרים בין אא"ע לישראל יתרום לפתיחת נתיבי הסחר של תוצרת ישראלית למזרח ושל תוצרת אא"ע למערב ולאגן הים התיכון. מעבר לפוטנציאל הגלום בפתיחת הנתיבים, המדינות יכולות להרוויח רבות מקשרי מסחר ישירים ביניהן. התמחותה של ישראל בתחום ההיי-טק ועושרה של אא"ע במשאבי אנרגיה יכולים לשמש מצע לפעילות משותפת שתשרת את האינטרסים המסחריים של שני הצדדים, אך גודל המשק שהמדינות מציעות בשאר ענפי הסחורות מצומצם למדי ביחס לתחרות בשוק מול מדינות אחרות בעולם. כמו כן, בעשור האחרון אא"ע החלה לפתח את תחום הייצור בשטחה, וייתכן כי הייבוא מהמדינה לישראל יתרחב בהדרגה. אא"ע נחשבת למדינה בעלת קצב התפתחות גבוה. היא עוסקת רבות בפיתוח תשתיות, בבנייה ופיתוח נדל"ן, בהקמת מרכזי פיתוח ובקידום פרויקטים מסוגים שונים. פרויקטים אלו מזמנים הזדמנויות רבות למשקיעים זרים ולחברות בינלאומיות. להשתתפותן של חברות ישראליות בקידום הפרויקטים הללו יכולה להיות תרומה כלכלית משמעותית עבור המשק הישראלי.

3. יעדים אזרחיים

הפוטנציאל לשיתוף פעולה בין המדינות נשען גם על תחומי עניין אזרחיים. בישראל נמצאים מקומות קדושים לאסלאם, אשר יכולים להפוך במצב של שלום אזורי למוקדי תיירות דת ממדינות המוסלמית, כולל מאא"ע. הדת מהווה גורם בלתי נפרד מחיי היום יום ומהפוליטיקה של ישראל ושל אא"ע, ותחת תנאים אלו, שתי המדינות חרטו על דגלן נורמות של סובלנות דתית. שיתוף פעולה בתחום תיירות הדת יחזק את התרבות הסובלנית ויפתח הזדמנויות נוספות לקשרי דת, כגון קיום מפגשי דיאלוג בין יהודים למוסלמים.⁴² עם זאת, ראוי לציין כי פיתוח שוק התיירות הנכנסת לישראל יצמיח תועלת סמלית רבה יותר מאשר תועלת כלכלית, עקב מספרם הנמוך של האמירתיים.

זירת עניין נוספת היא ענף הרפואה, אשר נחשב לתחום בעל פוטנציאל גבוה לשיתוף פעולה. הרפואה המתקדמת בישראל מושכת את תשומת הלב של אא"ע, אשר פועלת בעצמה לקדם את שירותי הרפואה בה. חילופי ידע ומחקר, טכנולוגיה וכוח אדם הם אינטרס משותף לשני הצדדים – לישראל, בזכות משאביה העשירים של אא"ע, ולאא"ע, בזכות הניסיון והמומחיות שצברה ישראל בתחום.

השאפה לקדמה והעניין הטכנולוגי ששתי המדינות מגלות יכול לבוא לידי ביטוי גם בנושאים סביבתיים. התנאים הפיזיים הקשים השוררים באא"ע דחפו את המדינה למציאת פתרונות טכנולוגיים להתמודדות עם המחסור במים מתוקים, תופעת המדבור ועומסי החום – תופעות המוכרות גם בישראל. שתי המדינות הקימו כל אחת בשטחה מפעלי התפלה גדולים וממשיכות לשקוד על פתרונות יצירתיים לניצול אנרגיית השמש ובנייה סביבתית. המדינות עוברות בהדרגה לשימוש באנרגיות חלופיות ושתייהן שואפות לשמש מודל לקדמה טכנולוגית ברמה העולמית בתחום זה. הדוגמה הבולטת ביותר לכך היא העיר הסביבתית, אל-מסְדַר, שמקימה אבו-דאבי בשטחה ועתידה להיות נטולת פסולת ופליטות פחמן לחלוטין.⁴³

יש פוטנציאל גם בפיתוח שיתוף פעולה אקדמי בין המדינות. דווקא בתחום האקדמי, בו פועלים האינטלקטואלים, יש נתק בין המדינות. חיזוק הקשר בין חוקרים ומדענים מישראל לבין השלוחות האקדמיות

⁴⁰ נמל ג'בל עלי בדובאי נחשב לנמל הימי העמוס ביותר במזרח התיכון, בהפרש ניכר מהנמלים האחרים באזור על פי מדד מועצת הספנות העולמית: [World Shipping Council Website Top 50 World Container Ports](http://www.worldshippingcouncil.com/Top50WorldContainerPorts).

⁴¹ מתוך נתוני הסחר הבינלאומי לשנת 2016, [אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה](#), איחוד האמירויות הערביות. [המדינות העיקריות המייצאות לאא"ע](#): הן: סין (בהיקף של כ-22.5 מיליארד דולר), ארה"ב (20.5 מיליארד), הודו (18.7 מיליארד), גרמניה (12.5 מיליארד) ויפן (10.7 מיליארד).

⁴² בדצמבר 2017 ביקרה בישראל משלחת של אנשי דת מבחריין, שחזקה את היתכנותו של קשר בעל אופי דתי גם עם מדינות מפרץ אחרות: "[המלך קרא לסוף החרם הערבי, ומשלחת מבחריין הגיעה לביקור נדיר בישראל](#)", [וואלה!](#), 11 בדצמבר 2017.

⁴³ [Masdar Initiative website](#).

הבינלאומיות הרבות שקיימות באא"ע⁴⁴ וביתר מדינות המפרץ, יתרום לקידום הידע המשותף, בעיקר בתחומי הידע הייחודיים לאזור. אחת התרומות החשובות של שיתוף פעולה כזה תהיה במתן גישה לחוקרים ישראלים לארכיונים במפרץ ולבסיסי נתונים, שכיום חסומים לגמרי בפניהם.

לסיכום, למדינת ישראל ולאא"ע ישנם אינטרסים הדדיים בהרחבת שיתוף הפעולה ביניהן במגוון תחומים. האינטרס ההדדי המרכזי מתבטא בעיקר בתחום המדיני-ביטחוני, בו שיתוף פעולה מלא בין המדינות יכול לתרום לעוצמתן היחסית במרחב ולהתמודדות משותפת מול איראן. האינטרס המרכזי של ישראל בהידוק ובהרחבת הקשר עם אא"ע מתבטא ברצון להשתלב במעגל הכלכלי והמדיני ההולך ומתעצם סביבה ובשאיפה לקבל הכרה ממדינה ערבית פרגמטית ומתונה. אופייה המתון, הסובלני והפרגמטי של אא"ע מהווה כר פעולה נוח וחיובי עבור ישראל ליצירת קשר טוב עמה, במרחב שרובו עוין לישראל. האינטרס האמירתי, לעומת זאת, מתרכז ביתרונות של ישראל בטכנולוגיה, בתעשייה הצבאית ובמדע, ובשאיפתה לפעול בזירה אזורית יציבה ובעלת חופש תנועה. עם זאת, באופן כללי ניתן לקבוע כי האינטרס הישראלי גובר על הצורך של אא"ע בקיום קשרים אלה. היתרונות הכלכליים והמדיניים הברורים של אא"ע מהווים מוקד משיכה עבור מדינות וחברות מכל העולם ויוצרים עניין רב עבור ישראל, אך גם תחרות משמעותית בהשתלבותה במעגל הזדמנויות זה.

ג. שיתוף הפעולה הקיים בין ישראל ואיחוד האמירויות הערביות

בין אא"ע וישראל מתקיימים קשרים ברמות שונות, בעיקר בתחומים הכלכלי והביטחוני ופחות בתחומים המדיני והאזרחי. שיתופי הפעולה המוגבלים שמתקיימים נעשים לרוב באמצעות מסגרות רב-צדדיות. בתחומים רבים, ובהם האקדמיה, התקשורת, התיירות, התעופה, והתרבות, לא ידוע כמעט על כל שיתופי פעולה. להלן פירוט שיתופי הפעולה בין המדינות בעבר ובהווה, במגזרים השונים:

1. שיתופי פעולה מדיניים

בין ישראל ואא"ע לא מתקיימים יחסים דיפלומטיים גלויים ורשמיים. מעת לעת מתקיימים מפגשים מדיניים בין גורמים משתי המדינות, אך לרוב הציבור אינו נחשף אליהם. דוגמא לכך היא המפגש החשאי שהתקיים בספטמבר 2012 בין ראש הממשלה נתניהו לשר החוץ של אא"ע, בעת קיום העצרת הכללית של האו"ם בניו יורק, ושהתפרסם רק ביולי 2017 בעקבות הדלפה לעיתון הארץ.⁴⁵ פגישה זו התקיימה על רקע האינטרס המשותף לשתי המדינות להתנגד להתחמשות הגרעינית של איראן. דוגמא נוספת למפגשים ישירים וחשאיים בין בכירים בשתי המדינות היא ביקורו בשנת 2015 של מנכ"ל משרד החוץ דורי גולד באא"ע, על מנת לדון בפתיחת נציגות ישראלית במדינה לסוכנות האו"ם לאנרגיות מתחדשות (IRENA).⁴⁶ על אף שמדובר היה בנציגות לגוף רב-לאומי, מהלך פתיחתה אפשר לקיים מגעים ישירים, גם אם חשאיים, בין נציגי המדינות.

ברמה הרב-צדדית, ישראל ואא"ע מצויות בקשר, אך הוא מתאפיין בשמירה על פרופיל נמוך ככל שניתן מצדה של אא"ע. המדינה שולטת בערוצי התקשורת שבה ודרכם מבטאת את מדיניות העמימות והחשאיות שלה בנוגע ליחסים עם ישראל. כך, למשל, סוכנויות הידיעות הרשמיות באא"ע נמנעו מלדווח על פתיחת הנציגות הישראלית ל-IRENA באבו-דאבי בראשית 2016. עם זאת, הדיווחים הרבים שנפוצו על פתיחת הסוכנות בתקשורת הישראלית והעולמית, הובילו בסופו של דבר למאמרי תגובה שליליים בתקשורת האמירתית. מרים אל-פלואסי, האחראית על התקשורת במשרד החוץ של אא"ע, הוציאה הודעה רשמית המבהירה כי IRENA היא סוכנות בינלאומית ועצמאית, בעלת נורמות וחוקים משלה, וכי הקמת הנציגות הישראלית במסגרתה אינה מייצגת שינוי בעמדה של אא"ע כלפי ישראל או ביחסים בין המדינות.⁴⁷ מיקומה של IRENA באבו-דאבי שימשה פלטפורמה לביקורי סגל דיפלומטי מישראל באא"ע. הנציגים הישראלים הבכירים ביותר שביקרו

⁴⁴ כמה דוגמאות לשלוחות בינלאומיות של מוסדות אקדמיים באא"ע הן: אוניברסיטת ניו יורק, אוניברסיטת מידלסקס, אוניברסיטת סורבון-פריז ובית הספר לרפואה של הרווארד.

⁴⁵ Barak Ravid, "Exclusive: Netanyahu Secretly Met With UAE Foreign Minister in 2012 in New York," *Haaretz*, 25 July 2017.

⁴⁶ ברק רביד, "הישג מדיני: ישראל תפתח לראשונה נציגות רשמית וגלויה באבו-דאבי", הארץ, 27 בנובמבר 2015.

⁴⁷ Maryam Al Falasi, "UAE: Any Agreement Between IRENA and Israel Does Not Represent any Change in UAE Position," *UAE Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation*, 27 November 2015.

בוועידות ובמפגשי הסוכנות במדינה היו שר התשתיות עוזי לנדאו (2010), שר התשתיות הלאומיות האנרגיה והמים סילבן שלום (2014), ושר האנרגיה יובל שטייניץ (2016).⁴⁸

גורמים ישראלים מורשים להשתתף בכנסים וועידות בינלאומיות שמתקיימים בא"ע. כך, בשנת 2003, יצאה משלחת ישראלית גדולה של כ-80 איש בטיסה ישירה מישראל לא"ע (באופן רשמי, היתה זו הטיסה הישירה היחידה בין המדינות) כדי להשתתף בכנס בינלאומי של קרן המטבע העולמית שנערך בדובאי. הנציגים במשלחת זו היו השר דאז מאיר שטרית, נגיד בנק ישראל דוד קליין, ואנשי עסקים רבים.⁴⁹ דוגמא נוספת לכך היא ביקורו הרשמי של שגריר ישראל לאו"ם דני דנון בא"ע, בנובמבר 2016, במסגרת תפקידו כיו"ר ועדת המשפט של האו"ם.⁵⁰

2. שיתופי פעולה ביטחוניים

היעדר היחסים הגלויים בין המדינות נותן את אותותיו גם בתחום הביטחוני. על פי רוב, המידע אודות שיתופי הפעולה בין ישראל וא"ע בתחום זה אינו נגיש או מסווג. עם זאת, מפרסומים שונים בתקשורת הישראלית והזרה, ניתן להבין כי שיתופי פעולה בין הצדדים מתקיימים בעיקר סביב תרגולים צבאיים ומכירה ורכש של ציוד צבאי.⁵¹ כך, למשל, הזכרה במפורש התעניינותה של א"ע במל"טים,⁵² ושמה נקשר, בין היתר, למוצרים ביטחוניים שפותחו בישראל. העניין הצבאי המשותף לישראל ולא"ע מתמקד בחיילות האוויר. מתוך הפרסומים בתקשורת עולה כי חיל האוויר הישראלי והאמירתי השתתפו לפחות בשלושה תרגילים צבאיים משותפים, במסגרת רב-לאומית ובחסות צד שלישי.⁵³ האינטרס האמירתי לפתח את חיל האוויר הוביל להתפתחות תקדימית בקשר בין המדינות, כאשר ביולי 2018 דווח על משלחת צבאית שהגיעה לישראל מא"ע על מנת לבחון את מטוסי ה-F-35 שישראל רכשה מארה"ב.⁵⁴

3. שיתופי פעולה כלכליים

שיתופי הפעולה בין ישראל וא"ע בתחום המסחרי-עסקי נחשבים למפותחים ביחס לתחומים אחרים. עם זאת, רבות מהעסקאות המתבצעות בין המדינות נותרות תחת מעטה חשאיות. התחום העסקי מזמן קשרים בין גורמים פרטיים, אשר בניגוד לגורמים מדינתיים יכולים לפעול בפרופיל נמוך ובשיתוף פעולה ישיר. כמו כן, למגזר העסקי ישנה יכולת רבה יותר לפעול במנותק מאופי היחסים הדיפלומטיים בין המדינות.

רוב המפגשים בין אנשי עסקים נערכים בא"ע, אליהם מגיעים השותפים הישראלים תחת חסות של אמירתם מקומיים, לעיתים עם דרכון זר ולעיתים עם דרכון ישראלי. שיתופי הפעולה הכלכליים נחלקים לקשר מסחרי של חילופי מוצרים בין המדינות ולקשר עסקי של חברות המבצעות פרויקטים בתוך המדינות. לרוב, חברות ישראליות הקשורות בפרויקטים המתבצעים בא"ע פועלות באמצעות חברות הרשומות במדינה שלישית.

הקשר המסחרי מתמקד ביצוא מישראל, ולא ביבוא מא"ע. סוגי הסחורות המיוצאות כיום מישראל לא"ע כוללות ציוד רפואי, תקשורת, חומרי גלם, מוצרים ביטחוניים, מיכון והנדסה, יעוץ ומוצרים בתחום החקלאות והמזון.⁵⁵ האמירותים הסוחרים מודעים למקור הסחורות הישראלי, אך שומרים על חשאיות. סחורות המיוצאות מישראל לא"ע נשלחות לשם דרך מדינה שלישית והמוצרים אינם נושאים כתוביות בעברית וסימן למדינת הייצור. משיחות עם חברות ישראליות העוסקות בכך עולה כי אנשי העסקים בא"ע מעריכים ומעודדים את שיתוף הפעולה עם ישראלים ויהודים, אך באותה נשימה מביעים חשש מקשר זה. בחלק מהמכרזים בא"ע מצוין במפורש איסור לסחור עם ישראל, אך אין אכיפה של זה בפועל. הסחר שמתקיים

⁴⁸ רביד, "הישג מדיני", ש.ס.

⁴⁹ אלונה קורן, "ביום ב' תצא הפמליה הישראלית לוועידת קרן המטבע הבינלאומית בדובאי", *News1*, 18 בספטמבר 2003.

⁵⁰ אודי סגל, "הביקור המפתיע של שגריר ישראל באו"ם: דנון התארח בדובאי", *מאקו – חדשות 2*, 3 בנובמבר 2016.

⁵¹ Aluf Benn, "Israel Selling Military Wares to Mideast Countries, Britain Says," *Haaretz*, 11 June 2013.

⁵² Taimur Khan, "UAE a step closer to buying US Predator drones," *The National*, 28 January 2015; Linda Gradstein, "US Lawmakers Pushing for Drone Sales to Jordan and UAE," *The Media Line*, 18 April 2017.

⁵³ גילי כהן, "חיל האוויר החל בתרגיל משותף בין עם איחוד הנסיכויות, ארה"ב ואיטליה", *הארץ*, 27 במרץ 2017.

⁵⁴ "Exclusive: Israel Hosted UAE Military Delegation to Review F-35s, Sources Say," *i24News*, 4 July 2018.

⁵⁵ על פי מידע שהתקבל מחברות העוסקות בייעוץ סחר עם מדינות ערב;

Hagar Shezaf, "Israel Eyes Improved Ties with Gulf States after 'Foothold' Gained in UAE," *Middle East Eye*, 18 January 2016.

מלווה בקשיים בכל שלב: ברישום, בשילוח, ובהעברת הכספים, אולם, היקף הסחר מלמד כי שני הצדדים למדו להתגבר על מכשולים אלו.

מעת לעת מתפרסמים בתקשורת דיווחים גם על שיתופי פעולה עסקיים בתחומי הספנות, האבטחה, היהלומים, האנרגיה והמלונאות. כמה דוגמאות לכך הן:

- חברת AGT בבעלות איש העסקים מתי כוכבי חתמה על חוזה עם הממשל באבו-דאבי להקמת מערכות גידור אלקטרוניות, מערכות חיישנים ומצלמות לפיקוח על הגבולות ועל שדות הנפט והגז הטבעי (2008).⁵⁶ על מנת ש-AGT תוכל לפעול בשטח המדינה כחברה חיצונית, היא התקשרה עם שתי חברות מקומיות ובכך העמיקה את שיתוף הפעולה עם המדינה.⁵⁷ מדובר בחוזה גדול המוערך בעלות של 3 מיליארד דולר על פי עיתון אל-אתחאד המקומי⁵⁸ וב-6 מיליארד דולר על פי בלומברג.⁵⁹
- הקמת חנויות יהלומים בדובאי על ידי איש העסקים לב לבייב (2008).⁶⁰
- עסקים משותפים של איש העסקים יצחק תשובה עם גורמי ממשל מא"ע, כולל הקמת מלון מרשת פלאזה בבעלות תשובה בא"ע והשקעות משותפות במדינות אחרות (2008-9).⁶¹
- שיתוף פעולה עסקי בין האחים עופר לאא"ע בתחום הספנות (2009).⁶²
- מגעים בין איש העסקים בני שטיינמץ וגורמי ממשל מא"ע בנושאי אנרגיה ומלונאות (2009).⁶³

בעקבות חיסול אל-מבחוח בינואר 2010 הצטמצמו הקשרים הכלכליים בין המדינות למספר שנים, ואלו שהתקיימו הקפידו על שמירה יתרה של חשאיות. מסיבה זו, לא ידוע על איכותם והיקפם של הקשרים הללו בתקופה שבין 2010 ל-2015. בשנת 2016, חברת AGT בבעלותו של כוכבי חזרה לפעול במדינה. החברה היתה אחראית על הקמת מערכת ניטור ופיקוח של מצלמות בהיקף לאומי (מערכת Falcon Eye), ונפוצו שמועות כי מטוסו הפרטי של בעל החברה כוכבי טס מספר פעמים במסלול ישיר בין תל אביב לאבו-דאבי (2016).⁶⁴

4. שיתופי פעולה אזרחיים

שיתופי הפעולה האזרחיים בין המדינות מצומצמים מאוד בהיקפם. כמעט שאין נתונים על שיתופי פעולה בתחומי אקדמיה, מחקר, תיירות, תרבות, תקשורת, ותעופה. ישנם שיתופי פעולה בין אזרחי המדינות במסגרת ארגונים לא-ממשלתיים רב-לאומיים (כגון רופאים ללא-גבולות ורוטרי) ובמסגרת סוכנויות או"ם שונות, אולם קשה להעריך עד כמה ההיקף שלהם משמעותי.

יוצא הדופן הוא ענף הספורט. רצונה הגובר של א"ע לארח תחרויות ספורט בינלאומיות העמיד אותה בעשורים האחרונים בפני דילמות חדשות ביחס לישראל. עד שנת 2010 לערך, סירבה א"ע לאשר כניסת ספורטאים ישראלים, אולם בעקבות לחץ מצד הקהילה הבינלאומית והחשש מאובדן הלגיטימציה לאירוח תחרויות בינלאומיות, קיבלה המדינה לשטחה נציגים ישראלים בתנאים שונים – לעיתים עם הצגת סממני מדינה ולעיתים ללא, ותוך שמירה על פרופיל תקשורתי נמוך. כך, למשל, קיבלה בפברואר 2010 הטניסאית שחר פאר אישור להשתתף בטורניר הטניס הבינלאומי בדובאי, לאחר שבשנה שלפני כן סורבה להיכנס

⁵⁶ סמי עבד אל-ראוף ועבד אל-רחים עסכר, "מוחמד בן זאיד: האסטרטגיה הביטחונית מגיבה לדרישות ההתפתחות המקיפות", אל-אתחאד, 5 במרץ 2008 [בערבית]; [Giorgio Cafiero and Andrea Petrelli, "What's All This Talk about a Gulf-Israel Alliance?" Fair Observer, 22 May 2017](#).

⁵⁷ Nissar Hoath, "[Security Expo Closes with Mega Contracts](#)," *Emirates* 24/7, 5 March 2008.

⁵⁸ אל-ראוף ואל-רחים, שם.

⁵⁹ Jonathan Ferzinger and Peter Waldman, "[How Do Israel's Tech Firms Do Business in Saudi Arabia? Very Quietly](#)," *Bloomberg Businessweek*, 2 February 2017.

⁶⁰ גולן חזני, שי פאוזנר ונעמה סיקולר, "מתשובה ועד לבייב: הישראלים שעשו עסקים עם נסיכות דובאי", כלכליסט, 28 בנובמבר 2009.

⁶¹ גולן חזני, "תשובה מחפש עסקים בדובאי", כלכליסט, 21 באפריל 2008.

⁶² חזני, פאוזנר וסיקולר, שם.

⁶³ שם.

⁶⁴ Rori Donaghy, "[Falcon Eye: The Israeli-installed Mass Civil Surveillance System of Abu Dhabi](#)," *Middle East Eye*, 28 February 2015.

למדינה.⁶⁵ ביקורה החריג של פאר בא"ע זכה לסיקור תקשורתי רחב, שחתר תחת הרצון האמירתי בעמימות. מסיבה זו, החליטה א"ע להסיר את החרם על השתתפות ספורטאים ישראלים בתחרויות בינלאומיות, אך להגביל את ההשתתפות במניעה של הצגת סממני הלאום. כך, השתתפות נבחרת הג'ודו הישראלית בתחרות ג'ודו בינלאומית שנערכה באבו-דאבי באוקטובר 2015 הותנה בכך שהנבחרת לא תציג סממנים לאומיים ישראלים. יו"ר איגוד הג'ודו משה פונטי סיפר להארץ על ההתנהלות מול א"ע לקראת התחרות: "עשיתי את כל המאמצים על מנת להגיע לאפשרות ההיסטורית שנתחרה בפעם הראשונה באיחוד האמירויות. עברנו מסכת של התכתבויות ושיחות רבות עם הגורמים הרלוונטיים על מנת להגיע ולהתחרות באבו-דאבי. מתן הוויזות היה תנאי לאי פרסום ידיעות בנושא בתקשורת הישראלית והעולמית וזו משימה קשה מאוד בפני עצמה".⁶⁶ מדיניותה הפרגמטית של א"ע כלפי השתתפות ספורטאים ישראלים בתחרויות בינלאומיות המתקיימות בשטחה אינה מעידה על שיתופי פעולה בין המדינות בענפי ספורט שונים, אלא על אופן התנהלותן בזירה הרב-לאומית בלבד.

במאי 2018 השתתפה קבוצת אופניים תחת חסות א"ע בתחרות האופניים הבינלאומית ג'ירו ד'איטליה שהתקיימה גם בישראל. היה זה צעד תקדימי בהשתתפות רשמית של נבחרת מא"ע בישראל תחת סמלי המדינה.⁶⁷ ארגוני הספורט הבינלאומיים משמשים תפקיד משמעותי בעיצוב היחסים הללו ובמגמה המלמדת על פתיחות בקבלת נבחרות משתי המדינות. ביולי 2018 אסר ארגון הג'ודו הבינלאומי על א"ע לארח טורניר ג'ודו בינלאומיים בעקבות המגבלות שהטילה על הספורטאים הישראלים,⁶⁸ וייתכן כי צעד זה יוביל לפתיחות רבה יותר מצד א"ע באירוח נבחרות ספורט מישראל בעתיד.

ד. הזיקה בין מצב הסכסוך הישראלי-פלסטיני ליחסי ישראל-איחוד האמירויות הערביות

א"ע נחשבת למדינה פרו-פלסטינית, שמגלה סולידריות עם שאיפותיהם הלאומיות של הפלסטינים. יחסי א"ע והרשות הפלסטינית מתאפיינים בהזדהות אידאולוגית ושותפות אופרטיבית. שתיהן חברות בליגה הערבית ובגופים אזוריים נוספים. לא"ע יש שגרירות ברשות הפלסטינית, וכ-100,000 פלסטינים חיים ועובדים בא"ע. הגישה הניצית של א"ע כלפי האסלאם הפוליטי, הובילה להבחנה בין יחסיה עם תנועת הפת"ח לבין יחסיה עם תנועת החמאס, המזוהה עם האחים המוסלמים. בעוד שא"ע מזדהה באופן מוצהר וחד-משמעי עם המאבק הפלסטיני להקמת מדינה עצמאית,⁶⁹ קשריה עם תנועת החמאס וגורמי הממשל בעזה מצומצמים יותר. בשנת 2009, תוך כדי מבצע עופרת יצוקה, התירה א"ע לערוך הפגנה של חמאס בשטחה, בתנאי שתעלה בקנה אחד עם גישתה העוינת של א"ע כלפי תנועת האחים המוסלמים.⁷⁰ אירוע זה מסמל התנגשות בין שתי תפיסות עולם: זו הרואה בישראל אחראית למצבם של הפלסטינים וזו המתנגדת להעצמת כוחם של גורמים אסלאמיסטים. מאז 2015 לערך, הגבירה א"ע את תמיכתה הכלכלית והפוליטית במחמד דח'לאן, ויש המפרשים זאת כניסיונה להשפיע על יישום פוליטיקה מתונה ופרגמטית ברצועת עזה, כנגד תמיכתה של קטר בגורמים קיצוניים יותר.⁷¹ מעורבותה של א"ע מתרחשת בתיאום עם מצרים, אשר לה אינטרס במיתון הגורמים ברצועת עזה. ניכר כי מעורבותה הגוברת של א"ע בפוליטיקה הפנים-פלסטינית מעלה את התעניינותה בסכסוך הישראלי-פלסטיני.

ערוצי התקשורת של א"ע, אשר רבים מהם נשלטים על ידי המדינה, עוסקים רבות בסכסוך הישראלי-פלסטיני ורוב האזכורים בהם הקשורים לישראל נוגעים לבנייה בהתנחלויות, להגבלות על הפלסטינים בעזה ובגדה המערבית, ולריבונות הישראלית במזרח ירושלים ובמסגד אל-אקצא/הר הבית.⁷² ערוצי התקשורת בא"ע משמשים כלי רב השפעה לעיצוב דעת הקהל בנוגע לקשר של א"ע עם ישראל. הדימוי הכללי של ישראל שמשתקף מהם הוא שלילי, ומתמקד לרוב בפעולות "מתגרות", לטענתם, של ישראל כלפי הפלסטינים

⁶⁵ מיקי שדה, "מאמנה של פאר: שחר עשתה את ישראל גאה", *וואינט*, 15 בפברואר 2010.

⁶⁶ אורי טלשיר, "נבחרת הג'ודו מתחרה באבו דאבי ללא דגל ישראל", *הארץ*, 29 באוקטובר 2015.

⁶⁷ שלמה וייס, "לקראת זינוק: נשלמו כל ההכנות לג'ירו ד'איטליה בירושלים", *וואלה*, 4 במאי 2018.

⁶⁸ Alexander Fulbright, "UAE, Tunisia Stripped of Judo Events for Discriminating against Israeli Athletes," *The Times of Israel*, 20 July 2018.

⁶⁹ Lana Zaki Nusseibeh, "The Question of Palestine," *Permanent Mission of the United Arab Emirates to the United Nations*, 24 November 2014.

⁷⁰ Katzman, *ibid*.

⁷¹ מחאסן אסרף, "הכסף האמירתי בעזה על חשבון קטר", *אידאת*, 6 בספטמבר 2017 [בערבית].

⁷² דוגמאות להצהרות בסוגיה הפלסטינית באתר www.mitvim.org.il סוכנות החדשות של האמירויות.

וכלפי העולם הערבי. דוגמא אחת לכך היא "שמלת ירושלים" שלבשה השרה מירי רגב בטקס הבינלאומי בקאן במאי 2017, אשר נתפסה באא"ע כפעולה מתגרה של נציג ממשלה רשמי כלפי רגשות המוסלמים בכלל וכלפי הפלסטינים בפרט.⁷³ דוגמא אחרת היא התייחסותה של התקשורת באא"ע לפעולות ישראל באל-אקצא ולהשלכות שלהן.⁷⁴

ואולם, הדוגמא הבולטת ביותר היא הכרזת טראמפ על ירושלים כבירת ישראל בשלהי 2017, אשר סוקרה באופן שלילי באא"ע, ואף הובילה לגינוי רשמי מצד שר החוץ האמירתי.⁷⁵ ביקורת זו הושמעה, אמנם, כנגד המהלך של ארה"ב, אך היא כללה גם סיקור שלילי כלפי מדיניות ישראל בירושלים. עם זאת, בוועידה של מנהיגים ערביים שנערכה בעקבות הכרזה זו, בחן שר החוץ של אא"ע עבדאללה בן זאיד אל-נהיאן דרכים להחייאת המשא ומתן בין ישראל לפלסטינים במסגרת תהליך השלום.⁷⁶ למרות הביקורת הקשה שלה כלפי ישראל, ממשיכה אא"ע לקדם מדיניות פרגמטית ולחתור לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, כפי שמשקף מהצהרותיה החוזרות ונשנות ומפעילותה הגוברת בנושא בשנים האחרונות.⁷⁷

בנאום שנשאה שגרירת אא"ע באו"ם לנה נוסייבה בשנת 2014, היא הצהירה כי "התסיסה הגוברת וההידרדרות החמורה של הביטחון, התנאים ההומניטריים והחברתיים בשטחים הפלסטינים, הנוצרים כתוצאה מהמדיניות האגרסיבית של ישראל כנגד הפלסטינים, במיוחד במזרח ירושלים, ממשיכים להשפיע באופן שלילי על המצב בשטח."⁷⁸ לנה עצמה היא ממשפחת נוסייבה הפלסטינית, ואביה זאקי, שהיה במשך שנים רבות יועץ קרוב לנשיא אא"ע, משמש כיום שר בממשלת אא"ע, על אף מוצאו הפלסטיני.⁷⁹ התמחותה של לנה בלימודי ישראל ויהדות התפוצות באוניברסיטת SOAS שבלונדון חשובים להבנת הקשר האישי של נציגת אא"ע לאו"ם לסוגיה הישראלית-פלסטינית ולנרטיב אותו היא מייצגת.⁸⁰

באותו נאום, ביטאה נוסייבה את הרגישות כלפי המקומות הקדושים לאסלאם, כאשר ביקרה את התנהלות כוחות הביטחון הישראליים והמתנחלים על שטח מסגד אל-אקצא, אשר לטענתה מובילים להחרפת המתח והאלימות בשטחי הרשות הפלסטינית. כמו כן, ביקרה נוסייבה את מה שהגדירה כהתנהגות אלימה ולא-צודקת של ישראל כלפי הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה, שכוללת גם פשעי מלחמה. ואולם, משפט המפתח בנאום שנשאה טען כי "ביטחונה של ישראל יושג כאשר תעמוד במחויבותה ככוח כובש, תמחיש את רצונה הפוליטי להשיג שלום-אמת באזור ותשתף פעולה בהשגת פתרון שתי המדינות על בסיס הגבולות לפני 1967, בהתאם ליוזמת השלום הערבית."⁸¹ נאום זה משקף את עמדתה הכללית של אא"ע כלפי ישראל וביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני, שבאה לידי ביטוי גם בהצהרות נשיא אא"ע ואמיר אבו-דאבי השיח' ח'ליפה בן זאיד אל-נהיאן, בנובמבר 2013: "היום, אנו באיחוד האמירויות הערביות מחדשים את הסולידריות שלנו ואת תמיכתנו בעם הפלסטיני, במאבקם המוצדק והלגיטימי לסיום הכיבוש הישראלי במולדתם ולהכרה מלאה בזכויותיהם הלאומיות ביחד עם כלל אומות העולם."⁸²

משוואת "נרמול היחסים בתמורה למדינה פלסטינית" עלתה גם במפגש החשאי שהתקיים בין נתניהו לשר החוץ של אא"ע בניו יורק ב-2012. בשיחה הובהר לנתניהו שאא"ע לא תחמם את יחסיה עם ישראל, כל עוד אין התקדמות משמעותית במשא ומתן לשלום עם הפלסטינים. גם התבטאויותיהם של אישים בכירים באא"ע

⁷³ Nasouh Nazzal, "[Israeli Minister Appear with a Dress Emblazoned with the Image of Al Aqsa Mosque](#)," *Gulf News*, 23 May 2017.

⁷⁴ "האמירויות וירדן מבקשות לפתוח את מסגד אל-אקצא לחלוטין ולא לתור", אל-אתחאד, 22 ביולי 2017 [בערבית];

"[Israel Sends More Troops to West Bank Amid Escalating Tensions](#)," *The National*, 22 July 2017.

⁷⁵ "[UAE Condemns US Decision to Recognise Jerusalem as Capital of Israel](#)," *United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation*, 7 December 2017.

⁷⁶ "[H.H. Sheikh Abdullah bin Zayed attends Arab Meeting on Jerusalem](#)", *United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation*, 26 February 2018.

⁷⁷ "[UAE Reaffirms its Support to Push the Middle East Peace Process Forward](#)," *United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation*, 20 October 2017.

⁷⁸ Lana Zaki Nusseibeh, "[The Question of Palestine](#)," *Permanent Mission of the United Arab Emirates to the United Nations*, 24 November 2014.

⁷⁹ The Cabinet of the United Arab Emirates, [Cabinet Members](#).

⁸⁰ "[SOAS Alumna First Female Representative of UAE to UN](#)," *SOAS University of London*, 29 October 2013.

⁸¹ Nusseibeh, *ibid*.

⁸² "[Khalifa Pledges Solidarity with Palestinians](#)," *The National*, 25 November 2013.

כלפי ישראל משקפות גישה זו, וכוללות בדרך כלל אמירות שליליות, אם כי מתונות, נגד ישראל. מדי פעם נשמעות מצד בכירים באא"ע גם אמירות שונות, לחיוב ולשלילה. סולטאן סעוד אל-קאסימי, אחת הדמויות הבולטות באא"ע, התבטא לא אחת בנוגע לישראל. בשנת 2008 פרסם טור דעה בהארץ תחת הכותרת "מקבלים בברכה את שכננו הוותיקים" ובו תיאר את ההיסטוריה רבת-השנים בין היהודים לערבים באזור, כשהוא מקפיד להתייחס ל"יהודים" ולא להשתמש במונח "ישראלים".⁸³ אל-קאסימי כתב אודות העוול שעושות מדינות ערב כשהן מפנות גב ליהודים שנולדו וחיו בהן לפני הגירתם, וביטא את רצונו לראות את מדינות ערב פותחות להם את שעריהן ואף מעניקות להם את אזרחותם בחזרה. עם זאת, התבטאויותיו של אל-קאסימי במרוצת השנים התאפיינו לרוב בביקורת שלילית על מדיניות ישראל כלפי הפלסטינים. במרץ 2017, למשל, הוא כתב בחשבון הטוויטר שלו שישראל "גונבת אדמות פלסטיניות מאז 1948".⁸⁴

לאור כל האמור לעיל, ניתן לקבוע כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני פוגע באופן ישיר ועקבי בהיקף שיתוף הפעולה בין המדינות ואזרחיהן, ומשפיע רבות על אופיים וטיבם של הקשרים הקיימים. ראייה בולטת לכך, היא הצעתן של מדינות המפרץ, ואא"ע בכללן, ממאי 2017 לשיפור היחסים הדיפלומטים שלהן עם ישראל בתמורה לקידום המשא ומתן עם הפלסטינים והקפאת הבנייה בהתנחלויות.⁸⁵ ההצעה הצביעה על צעדים קונקרטיים שמדינות ערב יהיו מוכנות לנקוט, ובכלל זה בתחום הטלקומוניקציה בין לבין ישראל, הקלות במתן אשרות לישראלים המעוניינים לבקר במדינות (ההתייחסות היתה בעיקר לספורטאים ואנשי עסקים) והרחבת אפשרויות הסחר. הודעה זו נחשבה לצעד חריג ואמיץ באקלים הפוליטי במזרח התיכון, ומעידה על הפוטנציאל לכינון יחסים רשמיים בין המדינות ולהרחבת שיתופי הפעולה. ואולם, פוטנציאל זה לא יתממש ללא הסדר עם הפלסטינים או לפחות התקדמות משמעותית אל עבר פתרון הסכסוך.

כל עוד אין התקדמות בערוץ הישראלי-פלסטיני, שיתוף פעולה בין ישראל וישראלים לאא"ע צריך להיעשות בדרך כלל בפרופיל נמוך ובחשאיות, וכרוך במכשולים רבים. קשרים גלויים ורשמיים עם ישראל צפויים לעורר ביקורת מבית באא"ע, וגם ביקורת עליה מצד גורמים אחרים באזור. על כן, מעדיפה המדינה להימנע מכך ככל יכולתה. ואולם, עם הסרת "חסם הסכסוך" יוכלו הקשרים הדיפלומטיים שמתקיימים בערוצים חשאיים להפוך לגלויים. שיתופי הפעולה המסחריים יוכלו להפוך למשתלמים יותר, גם לאור הגידול הצפוי בהיקפם וגם הואיל ולא יהיה עוד צורך לספוג עלויות שכרוכות במעבר סחורות דרך מדינה שלישית ובשינוי התווית הישראלית על המוצרים (לשם השוואה, ערך היצוא מירדן לאא"ע עמד ב-2016 על כמיליארד ש"ח⁸⁶). ביקורים של אנשי עסקים מישראל באא"ע יהפכו קלים יותר לביצוע, יוסרו חסמים ביורוקרטים הכרוכים בביצוע עסקאות עם ישראל, וחברות שמקיימות מסחר בין המדינות יוכלו לפרסם את זה ברבים וכך להרחיב את פעילותן. גם שיתופי הפעולה האזרחיים יושפעו לטובה, וצפויים יהיו לזכות מלגיטימציה ציבורית בשתי המדינות. פוטנציאל שיתוף הפעולה בין ישראל ואא"ע הוא גדול ומגוון. מימוש יכלול לא רק את שיפור והעמקת שיתוף הפעולה הקיים, אלא גם את התפתחותו והתרחבותו לתחומים חדשים.

ה. סיכום

הרחבת קשריה האזוריים של ישראל והשתלבותה במזרח התיכון חיוניים לקידום מעמדה המדיני, הביטחוני והכלכלי. כיום, ישראל נמצאת כמובלעת סגורה בתוך מרחב פתוח, ואם תשכיל לנצל את נתיבי הפעולה האפשריים, הזדמנויות רבות צפויות לה.

יחסי ישראל ואא"ע מתאפיינים בפער ניכר בין הרמה ההצהרתית למעשית. מחד, אא"ע נוקטת במדיניות פרו-פלסטינית, ומחויבת להחלטות הליגה הערבית שמחרימות את ישראל ותומכות בכינון יחסים נורמליים על פי תנאי יוזמת השלום הערבית. מאידך, המדינה מאפשרת לקיים בפועל שיתופי פעולה לא-רשמיים עם ישראל ברמות שונות ובתחומים שונים. מרבית שיתופי הפעולה הקיימים בין ישראל לאא"ע מתרחשים ברמה הרב-צדדית, שמעניקה למדינות כר פעולה נרחב יותר, ללא הצהרת כוונות על כינון יחסים ישירים ביניהן. שיתופי

⁸³ Sultan Al Qassemi, "Welcoming Our Long-gone Neighbors," *Haaretz*, 16 May 2008.

⁸⁴ Sultan Al-Qassemi, *Twitter*, March 2017.

⁸⁵ ברק רביד, "מדינות המפרץ מציעות: צעדי נורמליזציה עם ישראל תמורת הקפאת בנייה חלקית בהתנחלויות," הארץ, 16 במאי 2017;

Jay Solomon, Gordon Lubold and Rory Jones, "Gulf States Offer Better Relations If Israel Makes New Bid for Peace," *The Wall Street Journal*, 15 May 2017.

⁸⁶ מתוך נתוני הסחר הבינלאומי לשנת 2016, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, איחוד האמירויות הערביות.

הפעולה הדו-צדדית מצומצמים בהיקפם ומתאפשרים כמעט אך ורק בתחום הכלכלי. הם מתאפיינים בעמימות, חשאיות והעלמת עקבות לאומיים מסחורות, בעיקר עקב הלגיטימציה הנמוכה ממנה סובלת ישראל בא"ע, והחשש של א"ע מביקורת, הן מצד אזרחיה והן מהעולם הערבי-מוסלמי הרחב, על קשריה עם ישראל. מצב זה מוביל את א"ע להעדיף שיתופי פעולה עם מדינות אחרות, גם בתחומים בהם לישראל יש מה להציע לה. עם זאת, א"ע מחזרת אחר הטכנולוגיות הביטחוניות המיוצרות בישראל ואינה מונעת סחר עקיף המתקיים מזה שנים בין המדינות, ושיש לו עוד פוטנציאל גידול משמעותי.

היחסים בין המדינות מושפעים מאינטרסים משותפים ומנוגדים. שתי המדינות רואות בהשפעתה האזורית המתרחבת של איראן איום אסטרטגי ומתנגדות לחימושה הגרעיני. כמו כן, א"ע וישראל שותפות למאבק בארגונים רדיקליים (דוגמת חזבאללה וחמאס) שפועלים ברחבי המזרח התיכון, ובתנועת האחים המוסלמים. הן מוצאות מענה לצרכים המשותפים שלהן בהשתתפות בתרגילים צבאיים רב-לאומיים ובקשרים מדיניים חשאיים.⁸⁷ לעומת זאת, יש ביניהן פערים אידיאולוגיים, מדיניים ונרטיביים לגבי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. א"ע מבקרת באופן שלילי ונחרץ את שליטתה של ישראל בשטחים שמעבר לקו הירוק ואת מדיניותה כלפי הפלסטינים, שנתפסות בעיניה כלא-צודקות. לאור זאת, היא מסויגת מהרחבת שיתופי הפעולה הגלויים והרשמיים עם ישראל. שיתופי פעולה שכבר קיימים בין המדינות מעידים על הפוטנציאל ועל הרצון לקשר שקיים בקרב שני הצדדים, ויש לבחון האם ניתן להרחיבם במסגרת התנאים הפוליטיים הקיימים בזירות בהן כבר קיים שיתוף פעולה ובזירות חדשות.

בשנים האחרונות מסתמנת התרחבות של האינטרסים המשותפים לישראל ומדינות במפרץ, והדבר מוביל ליותר הצהרות מצד מדינות ערב – ובהן א"ע – לגבי שאיפתן לשפר יחסים עם ישראל. א"ע הביעה לא אחת את רצונה להרחיב את קשריה עם ישראל ולפעול לנרמול היחסים בין המדינות, אך הדגישה כי הסוגיה הפלסטינית היא מכשול אמיתי בדרך ליעד זה. ישראל צריכה להיענות בפומבי לקריאות אלה ולהסכים לפתוח משא ומתן משמעותי עם הפלסטינים, כחלק מעסקת חבילה אזורית.

לסיכום, נראה ששיתופי הפעולה בין ישראל וא"ע, או בין אזרחי המדינות, נובעים נכון להיום בעיקר מאינטרסים אד-הוק ומהזדמנויות שמשרתות את שני הצדדים. ניתן להרחיב שיתופי פעולה מסוג זה, אך באופן חשאי ברובו. אם רצונה של ישראל הוא גם לחמם את היחסים הרשמיים בין המדינות, אז עליה לנקוט גישה מדינית אזורית רחבה, שכוללת התייחסות חיובית ליוזמות שלום והתקדמות ממשית לעבר יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

⁸⁷ Adam Entous, "Donald Trump's New World Order," *The New Yorker*, 18 June 2018.